

Katarzyna Czech

Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Wpływ nowych podmiotów na światową gospodarkę – próba oceny na przykładzie krajów grupy BRICS

Streszczenie

Ewolucja systemu gospodarki światowej doprowadziła do pojawienia się na międzynarodowej arenie nowych, ważnych podmiotów, do których bez wątpienia należą kraje BRICS. Wzrost ich znaczenia wyraża się m.in. we wzroście ich udziału w światowych przepływach gospodarczych oraz wzroście wartości ich rezerw walutowych. Kraje BRICS od lat podejmują działania na rzecz bardziej formalnego uznania wzrostu ich znaczenia w gospodarce globalnej, co spowodowało powołanie do życia ich Wspólnego Banku Rozwoju i własnego funduszu rezerwowego.

Celem opracowania jest próba oceny znaczenia krajów grupy BRICS jako podmiotu gospodarki globalnej pierwszych lat XXI w. na tle tradycyjnych potęg gospodarczych. W opracowaniu wykorzystano analizę opisową oraz porównawczą, a także systematyzację informacji statystycznych oraz obserwację. Z przeprowadzonej analizy wynika, że kraje BRICS przyczyniają się i będą się przyczyniać do zmiany charakteru i kierunków powiązań w gospodarce światowej w najbliższych latach. W opracowaniu zwrócono też uwagę na problemy, które mogą utrudniać dalszy, szybki rozwój tych krajów, do których należą m.in. kwestie ochrony środowiska, konflikty międzynarodowe, choroby i terroryzm.

Słowa klucze: BRICS, G6, współpraca gospodarcza, rozwój gospodarczy.

1. Wprowadzenie

Analiza danych makroekonomicznych ilustrujących pozycję poszczególnych krajów na tle innych coraz częściej wskazuje na zmiany wśród gospodarek zajmujących w rankingach czołowe miejsca. Dotyczy to zarówno klasyfikacji według wartości klasycznych przepływów towarów czy usług i przepływu kapitału w formie inwestycji bezpośrednich często związanych z przepływem nowoczesnej technologii. Kraje od lat tradycyjnie uznawane za liderów wielu światowych rankingów z roku na rok ustępują miejsca lub występują obok gospodarek rynków wschodzących coraz „odważniej” zajmujących liczące się pozycje w różnych międzynarodowych zestawieniach. Wśród krajów aspirujących do czołówek światowych rankingów znajdują się coraz częściej kraje należące do grupy BRICS.

Celem opracowania jest próba oceny znaczenia krajów grupy BRICS jako podmiotu gospodarki globalnej pierwszych lat XXI w., na tle tradycyjnych potęg gospodarczych. Zasadniczą tezą jest stwierdzenie, że kraje BRICS przyczyniają się i będą się przyczyniać do zmiany charakteru i kierunków powiązań w gospodarce światowej w najbliższych latach.

2. Uwarunkowania współpracy w ramach porozumienia BRICS

Nazwa BRIC pojawiła się w 2001 r. jako idea amerykańskiego ekonomisty z banku Goldman Sachs, Jima O’Neilla, w raporcie *Building Better Global Economic* [O’Neill 2001]. BRIC to akronim nazw czterech czołowych wschodzących gospodarek Brazylii, Rosji, Indii i Chin, do których, wbrew autorowi koncepcji, w 2011 r. przyjęto RPA [Vaswani 2013].

Chociaż analizy przeprowadzone przez O’Neilla mają także przeciwników¹, w ich konsekwencji ożywiła się współpraca państw BRIC, a od 2011 r. BRICS, zarówno na gruncie politycznym, jak i gospodarczym [Tett 2010]. Kraje należące do grupy BRICS dzielą jednak różnice kulturowe wpływające na intensywność i charakter ich wzajemnej współpracy. Zróżnicowanie to dotyczy elementów podstawowych tworzących tzw. kulturę powierzchniową, takich jak: język, stroje, muzyka, architektura, kuchnia, maniery i zachowania [Bartosik-Purgat 2006, s. 20]. Różnice kulturowe dotyczą także dominujących w tych krajach religii. Warto odnotować, że kraje BRICS są niejednorodne religijnie, a wskaźniki

¹ Jednym z przeciwników jest A. Edwards (ekonomista z Société Générale). Rozwija on akronim BRIC jako *Bloody Ridiculous Investment Concept*. Wśród najważniejszych zarzutów stawianych BRIC przez A. Edwardsa znalazły się zbiurokratyzowanie, korupcja oraz niski poziom wolności ekonomicznych, które zdaniem ekonomisty będą w najbliższych latach hamować rozwój tej grupy krajów.

udziału religii w nich dominującej wahają się od 80% w Indiach do 15–20% w Rosji i Chinach, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 1. Religia należy obok symboliki, znaczenia gestów i kolorów, stosunku do czasu, emocjonalności, języka ciała, porządkowania czasu, do tzw. kultury głębinowej, czyli tych elementów kultury narodowej, które trudno jest zauważyć podczas pierwszego kontaktu. Mają one jednak bardzo istotne znaczenie w relacjach międzynarodowych zarówno na poziomie międzyludzkim, jak i międzyorganizacyjnym. Ich nieznanostwo bywa też często przyczyną konfliktów i nieporozumień.

Z punktu widzenia zróżnicowania kulturowego, traktowanego jako element wpływający na współpracę między poszczególnymi krajami, na uwagę zasługuje porównanie krajów BRICS według wymiarów kultury organizacyjnej definiowanych przez G. Hofstede [The Hofstede Center, <http://geert-hofstede.com/countries.html>, dostęp: 10.07.2014].

W większości (z wyjątkiem RPA) krajów omawianej grupy dystans do władzy kształtuje się na bardzo wysokim poziomie, co oznacza, że w tych społeczeństwach akceptuje się i podtrzymuje nierównowagę w odniesieniu do władzy, pozycji społecznej i majątku. Hierarchia w organizacjach odzwierciedla nierówności między ludźmi na dolnych i na górnych szczeblach drabiny, a rodzime teorie zarządzania podkreślają rolę przełożonych, sprawujących władzę i należne im przywileje.

Poziom indywidualizmu, który wyznacza proporcje między wagą przywiązywaną do dobra jednostki i grupy, jest w krajach grupy BRICS zróżnicowany. Chiny to społeczeństwo zdecydowanie kolektywistyczne, Brazylia i Rosja są bardziej kolektywistyczne niż indywidualistyczne. Indie mają poziom indywidualizmu na średnim poziomie, natomiast RPA to kultura o najwyższym, wśród analizowanych krajów, wskaźniku indywidualizmu. Ma to istotne znaczenie dla sposobu nawiązywania kontaktów i prowadzenia działalności gospodarczej, jak również dla trybu podejmowania decyzji i odpowiedzialności. W krajach kolektywistycznych, takich jak Chiny decyzje podejmowane są często zespołowo, a identyfikacja z firmą, regionem czy też krajem jest ważnym elementem w procesie realizacji współpracy na różnych etapach.

Kraje BRICS reprezentują kultury męskie i umiarkowanie męskie. Rosja to kultura raczej kobieca. W każdej kulturze role kobiece to dbanie o sferę uczuć i zachowanie harmonii, a role męskie to asertywność i „przebojowość”. Jednak w kulturach kobiecych zachowania obu płci są podobne i zbliżają się do bieguna kobiecego, podczas gdy w kulturach męskich jest większe zróżnicowanie między rolami przypisywanymi płciom. Kultury męskie charakteryzuje nastawienie na pewność siebie, zdobywanie pieniędzy i dóbr materialnych, a menedżerowie powinni podejmować zdecydowane decyzje i być asertywni.

Także poziom unikania niepewności podkreśla niejednorodność kulturową krajów BRICS. Jest to wymiar kultury, którego miarą jest stosunek społeczeństwa

do niepewności dotyczącej przyszłości. Określa on stopień, w jakim członkowie danego społeczeństwa są skłonni zaakceptować nieprzewidywalność stosunków społecznych i niepewność przyszłości. Wysoki poziom unikania niepewności związany jest z wysokim poziomem niepokoju, publicznym okazywaniem emocji, oraz wysokim spożyciem alkoholu. Najwyższy poziom unikania niepewności Hofstede przypisał w swoich badaniach Rosji nieco niższy Brazylii. Najniższy poziom unikania niepewności charakteryzuje Chiny.

Większość społeczeństw krajów BRICS charakteryzuje restrykcyjność, która oznacza społeczeństwo tłumiące zaspokojenie potrzeb i reguluje je w ramach ściśle określonych norm społecznych. Przyzwolenie oznacza społeczeństwo, które pozwala na stosunkowo swobodne zaspokajanie podstawowych potrzeb ludzkich związanych z korzystaniem z życia i zabawą, co w grupie krajów BRICS jest charakterystyczne jedynie dla RPA.

Zróżnicowanie kulturowe krajów grupy BRICS wymaga od nich świadomości konsekwencji wynikających z tego faktu na wszystkich etapach współpracy gospodarczej. Bogactwo wymiarów kultury, które reprezentują, może ułatwić współpracę z krajami trzecimi. Wartości poszczególnych wymiarów kultury dla krajów BRICS zestawiono w tabeli 1.

Mimo różnic w potencjale ludnościowym i wielkości poszczególnych krajów (tabela 1) potencjał grupy jako całości nie budzi wątpliwości. Kraje BRICS zajmują obecnie 26% powierzchni Ziemi oraz tworzą 21% światowego PKB. Nie bez znaczenia jest też perspektywa wzrostu wskaźnika PKB, co jest związane ze spektakularną dynamiką rozwoju gospodarek Chin i Indii.

Kraje BRICS nie mają struktury organizacyjnej, nie podpisały także formalnego porozumienia, ale charakter ich współpracy został sformalizowany m.in. dzięki odbywającym się od 2009 r. corocznym szczytom BRICS. Mają one również charakter promujący współpracę w ramach grupy, dlatego towarzyszą im media, a szefowie państw grupy, pokazując się razem, demonstrowują siłę i jedność grupy, chociaż nie brakuje kwestii, w których trudno im o jednomyślność. Do tej pory odbyło się sześć oficjalnych szczytów grupy. Pierwsze spotkanie miało miejsce w 2009 r. w Rosji w Jekaterynburgu, a obecni byli na nim sprawujący wówczas władzę w krajach BRIC [Panwar 2014].

Drugi szczyt odbył się w kwietniu 2010 r. w stolicy Brazylii (Brasili) w tym samym składzie co spotkanie, które miało miejsce rok wcześniej, ale ze względu na plany przyjęcia do grupy Republiki Południowej Afryki na spotkaniu był obecny jej prezydent. W trakcie szczytu omawiano kwestie związane z ówczesną sytuacją międzynarodową, w tym dotyczące Iraku. Uczestnicy zdecydowali również o poparciu rozwoju współpracy w ramach krajów BRIC, mimo istnienia forum dialogu IBSA między Indiami, Brazylią i RPA.

Tabela 1. Społeczno-geograficzno-kulturowe zróżnicowanie państw BRICS na podstawie wybranych wskaźników

Wskaźniki	Brazylia	Rosja	Indie	Chiny	RPA
Powierzchnia w km ²	8 514 877	17 098 242	3 287 263	9 596 960	1 219 090
Populacja w mln (2014 r.)	202,6	142,5	1 236,3	1 355,7	48,4
Gęstość zaludnienia os./km ² (2014 r.)	23,8	8,3	376	141	39,6
Dominująca religia (2010 r.)	rzymsko-katolicy (64,6%)	prawosławni ortodoksi (15–20%)	hindusi (80,5%)	buddyści (18,2%)	protestanci (36,6%)
Ludność miejska w % (2014 r.)	84,6	73,8	31,3	50,6	62
Wymiary kultury według G. Hofstede					
Dystans do władzy	69	93	77	80	49
Indywidualizm	38	39	48	20	65
Męskość	49	36	56	66	63
Unikanie niepewności	76	95	40	30	49
Pragmatyzm	44	81	51	87	34
Przyzwolenie	59	20	26	24	63

Źródło: opracowano na podstawie: [The World Factbook 2014], The Hofstede Center, <http://geert-hofstede.com/countries.html> (dostęp: 10.07.2014).

Podczas trzeciego szczytu, który miał miejsce w kwietniu 2011 r. w Chinach, RPA po raz pierwszy wzięła udział jako członek grupy, którą od tej pory identyfikuje akronim BRICS. Przyjęcie do grupy RPA kraju o znacznie mniejszym potencjale miało przede wszystkim znaczenie polityczne i symboliczne, a szczyt odbywał się pod hasłem „szerokiej wizji wspólnego dobrobytu” [BRICS, Puls Azji 2011].

Tematem czwartego szczytu odbywającego się w New Delhi w Indiach w 2012 r. szczytu, było „Partnerstwo dla globalnej stabilności, bezpieczeństwa i dobrobytu”. Przyjęta w jego trakcie wielopunktowa deklaracja zawierała m.in. ideę utworzenia wspólnego banku.

Piąty szczyt odbywał się w marcu 2013 r. w Durbanie w RPA. Jego tematyka koncentrowała się wokół Afryki, a myśl przewodnia spotkania zawierała się w tytule „BRICS i Afryka – partnerstwo na rzecz integracji i industrializacji” [Africa the Theme... 2013]. Jedną z najważniejszych kwestii diskutowanych podczas szczytu było jednak określenie zasad utworzenia wspólnego banku rozwoju.

Szósty szczyt BRICS, który miał miejsce w lipcu 2014 r. w brazylijskiej Fortalencji wydaje się przełomowy dla charakteru współpracy w ramach grupy. Jego najważniejszym efektem jest zmaterializowanie wielu dotychczasowych koncepcji i deklaracji. Spotkanie odbywało się pod hasłem „Kompleksowy wzrost – zrównoważone rozwiązania”. Szczyt trwał zaledwie jeden dzień, ale na uwagę zasługuje problematyka spotkań go poprzedzających, potwierdzająca wielorakość dziedzin, których już dotyczy wzajemna współpraca między krajami BRICS. Było to trzecie posiedzenie rady instytutów naukowo-badawczych i trzecie spotkanie rady biznesu, a także szóste już forum akademickie i czwarte forum finansowe [Szafarz 2014]. Jego postanowienia ujęto w 72 punktową deklarację z Fortalencji i zawierający 23 punkty plan działania. Ze względu na funkcjonowanie samej grupy najważniejsze postanowienia dotyczyły utworzenia Nowego Banku Rozwoju i wspólnego funduszu rezerw walutowych, o czym będzie mowa w dalszej części opracowania. Podczas szczytu kraje BRICS zadeklarowały także ściślejszą współpracę z innymi krajami Ameryki Południowej, których przedstawiciele byli zaproszeni jako obserwatorzy szczytu [Pyffel 2014a].

W trakcie szczytu zadeklarowano chęć rozszerzenia współpracy na kolejne dziedziny. Miałyby ona dotyczyć uznawania dyplomów uczelnianych i uniwersyteckich na zasadach wzajemności, wspólnego kształtowania polityki społecznej, szczególnie w zakresie zatrudnienia i tworzenia nowych miejsc pracy. Warto także odnotować plan stworzenia wspólnej instytucji gromadzącej dane statystyczne krajów grupy w formie urzędu statystycznego. Zdecydowano także o otwarciu wspólnego centrum naukowo-badawczego, którego zadaniem ma być m.in. opracowanie projektu wieloletniej strategii gospodarczej BRICS. Działania te potwierdzają chęć instytucjonalizowania współpracy krajów grupy, co może mieć istotne znaczenie ze względu na światową gospodarkę [Pyffel 2014b].

3. Pozycja krajów BRICS na tle tradycyjnych potęg gospodarki światowej XX w.

W układzie sił ukształtowanym w gospodarce światowej po II wojnie światowej dominującą rolę odgrywały USA oraz niektóre kraje Europy Zachodniej, a z czasem także Japonia. Wymienione kraje, przez wiele lat znajdowały się na czele międzynarodowych rankingów. Zestawienia te potwierdzały i wciąż potwierdzają kondycję gospodarczą poszczególnych podmiotów i ich pozycję w gospodarce światowej. Dotyczy to zarówno skali i dynamiki przepływu towarów, usług czy kapitału, jak również pozycji konkurencyjnej gospodarek oraz wzrostu gospodarczego czy też poziomu PKB *per capita* w poszczególnych krajach.

Kryzys naftowy lat 70. XX w. po raz pierwszy po wojnie tak poważnie zachwiał gospodarkami krajów, zwłaszcza tych zaliczanych do grona wysokorozwiniętych, zarówno na kontynencie Ameryki Północnej, jak i w Europie. Pozwolił także na ujawnienie rodzącej się siły nowych podmiotów, przede wszystkim w Azji, zwanych azjatyckimi tygrysami. Z biegiem lat kolejne zawirowania w gospodarce umacniały pozycję krajów nowo uprzemysłowionych, wśród których prym wiodły Chiny. Na zmiany w gospodarce globalnej w ostatnich latach szczególnie wpłynął kryzys finansowy 2007 r. Wynikało to ze skali niestabilności, do jakiego doprowadził również w najwyższej rozwiniętych gospodarkach.

Jednym z elementów sprzyjających zmianie układu sił w gospodarce światowej jest sytuacja demograficzna w krajach BRICS. Choć potencjał ludnościowy krajów BRICS, określony liczbą ludności, jest bardzo zróżnicowany (tabela 1), na uwagę zasługuje struktura wieku społeczeństw BRICS, w której udział ludności w wieku 0–14 lat jest znacznie wyższy niż w krajach tworzących (w ostatnich dekadach) centrum światowej gospodarki. Jednocześnie znacznie niższy w krajach BRICS jest odsetek osób powyżej 65 roku życia, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 2. W sytuacji wysokiej stopy bezrobocia w Europie i wciąż trudnej sytuacji w USA, istotnego znaczenia nabiera więc fakt, że grupa BRICS to duże potencjalne rynki pracy oraz konsumpcyjny.

Tabela 2. Struktura wieku ludności w krajach BRICS oraz w krajach G6 w 2013 r. (w %)

Kraj	0–14	15–24	25–54	55–64	Powyżej 65
Brazylia	23,8	16,5	43,7	8,4	7,6
Rosja	16,4	10,7	45,8	13,8	13,1
Indie	28,5	18,1	40,6	7,0	5,7
Chiny	17,1	14,7	47,2	11,3	9,4
RPA	28,3	20,2	38,2	7,1	6,1
USA	19,4	13,7	39,9	12,6	13,8
Kanada	15,5	12,7	41,0	13,5	17,3
Japonia	13,2	9,7	38,1	13,2	24,8
Niemcy	13,0	10,6	41,7	13,6	20,9
Wielka Brytania	17,3	12,6	41,0	11,5	17,3
Włochy	13,8	9,8	43,0	12,4	20,8

Źródło: opracowano na podstawie [The World Factbook 2014].

Obecnie ludność tych krajów stanowi ok. 42% ludności globu, a obserwowane w nich dynamiczne procesy demograficzne będą stanowić w przyszłości jeszcze korzystniejsze warunki dla tej grupy krajów, w przeciwieństwie do krajów wysoko rozwiniętych Unii Europejskiej czy Ameryki Północnej. W krajach tych bowiem

coraz częściej obserwujemy zjawisko depopulacji, stanowiące zagrożenie nie tylko dla ich rozwoju, lecz także stabilnego funkcjonowania [Szukalski 2007, s. 100].

O wzrastającej roli nowo uprzemysłowionych krajów w gospodarce globalnej zadecydował w dużej mierze wysoki poziom wzrostu gospodarczego obserwowany przez wiele lat w wybranych krajach Azji i Ameryki Południowej. Niekwestionowanym liderem tempa wzrostu gospodarczego ostatnich dekad były Chiny oraz Indie. Na uwagę zasługuje relatywnie wysokie tempo wzrostu gospodarczego obserwowane (pomimo kryzysu) w krajach BRICS w latach 2011–2013, na tle tradycyjnych potęg gospodarczych, co potwierdzają dane przedstawione w tabeli 3. Uwagę zwraca również wzrost PKB *per capita*, w analogicznym okresie, w krajach BRICS, szczególnie istotny ze względu na relatywnie niski poziom życia w krajach BRICS w stosunku do krajów grupy G6.

Tabela 3. Wzrost PKB i PKB *per capita* w krajach BRICS i w krajach G6 w latach 2011–2013

Kraj	Wzrost PKB w %			PKB <i>per capita</i> (PPP) w USD		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Brazylia	2,7	0,9	2,3	11 900	11 900	12 100
Rosja	4,3	3,4	1,3	17 100	17 800	18 100
Indie	7,5	5,1	3,2	3 800	3 900	4 000
Chiny	9,3	7,7	7,7	8 300	9 100	9 800
RPA	3,5	2,5	2,0	11 300	11 400	11 500
USA	1,8	2,8	1,6	51 400	52 400	52 800
Kanada	2,5	1,7	1,6	42 700	42 900	43 100
Japonia	-0,6	2,0	2,0	35 600	36 300	37 000
Niemcy	3,4	0,9	0,5	38 900	39 200	39 500
Wielka Brytania	0,9	0,1	1,8	37 300	37 100	37 300
Włochy	0,4	-2,4	-1,8	30 100	29 800	29 600

Źródło: opracowano na podstawie [The World Factbook 2014].

Porównanie wybranych wskaźników między krajami BRICS a tradycyjnymi potęgami nie pozwala jednak na jednoznacznie pozytywną ocenę wzrostu znaczenia krajów BRICS w gospodarce światowej [Milanovic 2011]. Interesująca wydaje się analiza wartości wskaźnika Giniego. Mimo niekwestionowanego wzrostu gospodarczego sprzyjającego wzrostowi PKB *per capita* wskaźnik Giniego określający skalę nierównowagi dochodów mieszkańców w krajach BRICS jest wciąż wysoki w porównaniu z USA, Kanadą czy też krajami Europy Zachodniej i Japonii, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 4. Także analiza wartości wskaźnika HDI nie pozostawia wątpliwości co do istotnych różnic w jakości życia

„tradycyjnych” i „aspirujących” potęg. Prawie wszystkie kraje G6 znalazły się wśród dwudziestu krajów o najwyższym wskaźniku HDI w 2013 r. (Włochy 26 miejsce). Kraje BRICS zajęły we wspomnianym rankingu bardzo odległe miejsca, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 4. Porównanie udziału w światowych przepływach towarów i usług także przedstawia się na korzyść tradycyjnych potęg jako całości. Warto jednak podkreślić, że w przypadku eksportu towarów różnica ta jest już niewielka, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 4.

Tabela 4. Wybrane wskaźniki krajów BRICS na tle krajów G6

Kraj	HDI Miejsce w rankingu (w 2013 r.)	Wskaźnik Giniego według Banku Światowego w wybranych latach	Udział % w światowym eksporcie towarów w 2012 r.	Udział % w światowym importcie towarów w 2012 r.	Udział % w światowym eks- porcie usług w 2012 r.	Udział % w światowym importcie usług w 2012 r.
Brazylia	79 (0,74)	54,7 (2009)	1,3	1,3	0,9	1,9
Rosja	57 (0,71)	40,1 (2009)	2,9	1,9	1,3	2,5
Indie	135 (0,58)	33,9 (2010)	1,6	2,6	3,4	3,0
Chiny	91 (0,72)	42,1 (2009)	11,2	9,8	4,4	6,8
RPA	118 (0,65)	63,1 (2009)	0,5	0,7	0,3	0,4
Ogółem	–	–	17,5	16,3	10,3	14,6
USA	5 (0,91)	40,8 (2000)	9,4	12,6	14,1	9,9
Kanada	8 (0,90)	32,5 (2000)	2,5	2,6	1,8	2,6
Japonia	17 (0,89)	24,9 (1993)	4,4	4,9	2,2	4,2
Niemcy	6 (0,91)	28,0 (2000)	7,7	6,2	5,0	6,9
Wielka Brytania	14 (0,89)	35,9 (1999)	2,6	3,7	6,4	4,3
Włochy	26 (0,87)	36,0 (2000)	2,7	2,6	2,4	2,6
Ogółem	–	–	22,3	30,6	31,9	28,3

Źródło: opracowano na podstawie danych: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, [www.wto.org](http://hdr.undp.org/en/data), <http://hdr.undp.org/en/data>, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

Z kolei wartość rezerw walutowych, jak również ich udział w światowych zasobach rezerw walutowych świadczy o wzrastającej sile krajów grupy BRICS. W 2013 r. kraje BRICS posiadały prawie 42% światowych rezerw walutowych, podczas gdy odsetek ten dla krajów G6 wynosił niespełna 30%, co potwierdzają dane zestawione w tabeli 5. Analiza danych zawartych w tabeli 5 wskazuje także znaczący wzrost wartości rezerw walutowych krajów BRICS w 2013 r. w porównaniu z 2012 r. i jednocześnie spadek ich wartości w analogicznym okresie dla krajów G6.

Tabela 5. Rezerwy walutowe w krajach BRICS i w krajach G6

Kraj	Rezerwy walutowe w mld USD		Udział oficjalnych rezerw w światowych rezerwach walutowych w %
	2012	2013	2013
Brazylia	373	378	3,1
Rosja	537	515	4,2
Indie	296	295	2,4
Chiny	3380	3820	31,6
RPA	50,7	48,4	0,4
Ogółem	4636,7	5056,4	41,7
USA	148	150	1,2
Kanada	65,8	68,5	0,6
Japonia	1290	1260	10,4
Niemcy	238	248	2,0
Wielka Brytania	105	84	0,7
Włochy	173	181	1,5
Ogółem	2019,8	1991,5	29,9

Źródło: opracowano na podstawie [The Word Factbook 2014] i danych Banku Światowego, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

Kolejnym elementem interesującym dla międzynarodowych porównań analizowanych grup krajów jest ich pozycja konkurencyjna. Chociaż kategoria konkurencyjności gospodarek narodowych budzi wiele kontrowersji dla potrzeb niniejszego opracowania analizie poddane zostaną wyniki najpopularniejszych rankingów konkurencyjności. Instytut Rozwoju Ekonomicznego IMD w Lozannie poddaje obecnie analizie prawie 60 gospodarek wybranych ze względu na ich znaczenie w gospodarce światowej oraz dostępności wiarygodnych i porównywalnych danych zarówno statystycznych, jak i ankietowych. Publikowany przez IMD *World Competitiveness Yearbook (WCY)* [World Competitiveness... 2013], kompleksowo ujmuje problematykę pozycji konkurencyjnej i jest traktowany jako istotna informacja o sytuacji danego kraju na tle pozostałych. Analiza danych z 1997 r. i 2013 r. w odniesieniu do porównywanych grup krajów wskazuje na znacznie wyższe pozycje konkurencyjne tradycyjnych potęg. Warto jednak odnotować, że w grupie krajów G6 jedynie Niemcy poprawiły swoją pozycję konkurencyjną w analizowanym okresie, a USA ją utrzymały, sytuacja w czterech pozostałych krajach pogorszyła się, w niektórych nawet znacząco, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 6. Chiny, Indie oraz Rosja poprawiły swoje pozycje konkurencyjne w porównywanych latach, a biorąc pod uwagę wspomniane uwarunkowania sytuacja ta powinna się konsekwentnie umacniać.

Według proponowanego przez World Economic Forum, indeksu wzrostu konkurencyjności (GCI) 2013–2014, odpowiadającego zasadniczo kategorii zdolności konkurencyjnej, pozycja krajów BRICS w porównaniu z krajami G6 jest jednak znacznie gorsza, co potwierdzają dane przedstawione w tabeli 6. Aż cztery gospodarki z grupy G6 znajdują się w jego pierwszej dziesiątce [*The Global...* 2013].

Tabela 6. Pozycje krajów BRICS i G6 według wybranych rankingów konkurencyjności we wskazanych latach

Kraj	Miejsce w rankingu IMD (WCY)		Miejsce w rankingu WEF 2013–2014 (indeks GCI)
	1997 r.	2013 r.	
Brazylia	34	51	56
Rosja	46	42	64
Indie	41	40	60
Chiny	27	21	29
RPA	42	53	53
USA	1	1	5
Kanada	6	7	14
Japonia	17	24	9
Niemcy	16	9	4
Wielka Brytania	9	18	10
Włochy	39	44	49

Źródło: [*The Global...* 2013, s. 15]; http://www.weforum.org/docs/GCR2013-14/GCR_Rankings_2013-14.pdf IMD World Competitiveness Report, Lozanna 2014, <http://www.imd.org/news/World-Competitiveness-2013.cfm>.

Prezentowane rankingi mają komplementarny charakter. Obecnie pozycja konkurencyjna krajów BRICS, według informacji zawartych w przytoczonych rankingach, jest jednak zasadniczo gorsza niż ta, określona dla tzw. tradycyjnych potęg. Obserwowane tendencje mogą jednak z czasem zmienić układ krajów w przedstawionych rankingach ich pozycji konkurencyjnych.

4. Nowe wymiary współpracy krajów BRICS

Kraje BRICS od lat podejmują działania na rzecz bardziej formalnego uznania wzrostu ich znaczenia w gospodarce globalnej. Postulowały one przede wszystkim zwiększenie swojego wpływu na nowe rozwiązania podejmowane w ramach

najważniejszych organizacji międzynarodowych, takich jak Rada Bezpieczeństwa i inne działające w ramach ONZ agendy, a także MFW i BŚ oraz WTO. Trudno jednak nie odnotować braku chęci uwzględnienia ich przez do tej pory najważniejszych „graczy” gospodarki światowej.

Kraje BRICS demonstrowały więc swój sprzeciw przeciwko nierównemu traktowaniu ich na poziomie działalności organizacji międzynarodowych. Już w 2003 r. na szczycie WTO w Cancun Brazylia stanęła na czele krajów rozwijających się sprzeciwiających się decyzjom WTO, które ich zdaniem naruszały ich interesy, stawiając korzyści handlowe Ameryki Północnej i krajów Europy Zachodniej ponad tymi słabiej rozwiniętych krajów członkowskich WTO. W grupie krajów stojących na czele sprzeciwu, obok Brazylii, znalazło się także m.in. RPA, a cała grupa zawarła sojusze zarówno z Chinami, jak i Indiami, co potwierdzało wspólnotę interesów krajów BRICS², dotyczącą przede wszystkim pomocy dla rolnictwa. Sprzeciw ten doprowadził do kryzysu w ramach WTO i przyczynił się do fiaska, zainicjowanej jeszcze w 2001 r. w Doha, rundy negocjacyjnej WTO zwanej rundą rozwoju [Johnson 2003].

Kryzys ostatnich lat spowodował perturbacje ekonomiczno-społeczne, praktycznie we wszystkich regionach współczesnej gospodarki. Chociaż skala i charakter problemów były i są zróżnicowane, zapotrzebowanie na środki finansowe i pomocowe, zwłaszcza te dystrybuowane na poziomie organizacji międzynarodowych, znacząco wzrosło. Sytuacja ta przyspieszyła spektakularną z punktu widzenia układu sił w gospodarce światowej decyzję o utworzeniu Wspólnego Banku Rozwoju i funduszu rezerwowego krajów BRICS. Jego utworzenie było jednym z najważniejszych postanowień szóstego szczytu krajów BRICS. Zadaniem tego banku ma być finansowanie wspólnych inicjatyw mających na celu zapobieżenie ewentualnemu spowolnieniu rozwoju gospodarczego w krajach należących do grupy. Instytucja ta ma charakter alternatywny wobec Banku Światowego. Na szczególną uwagę zasługuje jednak fakt, że działanie to stanowi istotny element koordynacji polityki makroekonomicznej państw członkowskich BRICS. Uzgodniono, że kapitał założycielski banku krajów BRICS ma wynieść 100 mld USD i złożą się na niego państwa członkowskie. Bank ten będzie miał siedzibę w Szanghaju, a jego pierwszym prezesem będzie reprezentant Indii [Sharma i Kapoor 2014]. W tej sytuacji wydaje się oczywiste, że utworzenie tego banku i funduszu rezerwowego BRICS może zrewolucjonizować dotychczasowy układ finansowy w gospodarce globalnej.

Drugą znaczącą decyzją podjętą przez przywódców krajów grupy na szczycie w 2014 r. jest stworzenie zrzeszenia energetycznego BRICS obejmującego rezerwy

² Rosja została członkiem WTO dopiero w 2012 r.

paliwowe. Inicjatorem jego utworzenia była Rosja, a jego celem jest poprawa bezpieczeństwa energetycznego gospodarek wschodzących.

Chociaż kraje BRICS wyraźnie artykułują brak chęci konfrontacji z krajami Zachodu, obecność na ostatnim szczycie przedstawicieli kilkunastu krajów Ameryki Południowej potwierdza plany podjęcia wspólnych działań w szerszej grupie, również w opozycji do działań krajów Europy czy też Ameryki Północnej [Kolka 2014].

5. Perspektywy rozwoju grupy BRICS

Sukces gospodarczy krajów BRICS w rywalizacji z krajami rozwiniętymi, tradycyjnymi potęgami, jest dla wielu krajów rozwijających się przykładem, a nawet wzorem w procesie tworzenia ich własnej ścieżki rozwoju. Dotyczy to m.in. Afryki, której przywódcy postrzegają BRICS jako pomost Afryki do społeczności globalnej.

Jednakże twórca koncepcji i akronimu BRIC w 2013 r. przyznał, że powinien zostawić z niego tylko literę „C”. Poziom wzrost gospodarczego w Brazylii, Indiach i Rosji w ostatnich latach O’Neill określił jako rozczarowujący. Największym rozczarowaniem były według niego Indie, a Brazylia najbardziej niestabilnym członkiem grupy. Zdaniem O’Neilla można także zetknąć się obecnie z „modą” mówienia o odzyskiwaniu pozycji przez kraje wysoko rozwinięte w okresie ograniczenia wysokiego tempa wzrostu przez kraje rozwijające się. Potęga Chin skutecznie zaprzecza jednak takiej koncepcji, chociaż tempo ich wzrostu gospodarczego uległo osłabieniu, co może mieć konsekwencje dla pozycji grupy w najbliższych latach [Magalhães 2013]³.

Mimo krytyki wynikającej z problemów obserwowanych w niektórych krajach BRICS już w 2011 r. mówiono o możliwości przyjęcia do grupy kolejnych krajów. Najpewniejszymi kandydatami były wówczas Meksyk, Korea Południowa i Turcja [Hervieu 2011].

W 2013 r. pojawiła się idea rozszerzenia współpracy o Indonezję i stworzenia BRICSI. Wynika to z faktu spektakularnego rozwoju tego kraju i prognozy wskazującej, że ma ona szansę stać się siódmą gospodarką świata w 2030 r. [Tatlow 2013].

Ostatni szczyt położył jednak nacisk przede wszystkim na zwiększenie wewnętrznej siły grupy. Decyzje dotyczące jej ewentualnego rozszerzenia zeszły na dalszy plan. Będą one zależały od powodzenia nowych, wspólnych przedsięwzięć krajów BRICS i rozwoju, obecnie niezwykle złożonej, sytuacji międzyna-

³ Chiny pomijają RPA powszechnie zaliczaną do grupy.

rodowej. Decyzje ostatniego szczytu potwierdziły chęć umacniania swojej pozycji w gospodarce globalnej przez kraje BRICS.

6. Podsumowanie

Ewolucja systemu gospodarki światowej doprowadziła do pojawienia się na międzynarodowej arenie nowych, ważnych podmiotów, do których należą kraje BRICS. Kryzys ostatnich lat, który szczególnie dotkliwie odbił się na gospodarkach krajów najwyżej rozwiniętych, sprzyjał wzrostowi znaczenia krajów BRICS, w tym przede wszystkim Chin. Znalazło to potwierdzenie we wzroście ich udziału w światowych przepływach oraz wzroście wartości ich rezerw walutowych.

Nie można jednak zapominać o różnicach między krajami BRICS, które mogą spowodować zaburzenia w ich rozwoju. Wśród czynników, które mogą utrudnić szybki rozwój tych krajów należy również wymienić kwestie ochrony środowiska, konflikty międzynarodowe, choroby, terroryzm czy też zarządzanie zasobami energii. Współpracy nie ułatwiają też różnice społeczno-kulturowe występujące między członkami porozumienia. Ich atutem jest niewątpliwie spektakularny poziom rezerw walutowych, których właściwe wykorzystanie może przyczynić się do realizacji celów porozumienia i umocnić ich pozycje na międzynarodowej arenie.

Nie bez znaczenia jest też fakt, że w krajach BRICS stosunkowo duży odsetek ludności żyje poniżej granicy ubóstwa, co może prowadzić do wzrostu niezadowolonia społeczeństwa i dodatkowego obciążenia sektora finansów publicznych w tych krajach (www.rediff.com). Trzeba także odnotować, że po okresie kryzysu tradycyjne potęgi podejmują działania na rzecz ich rozwoju i utrzymania pozycji w globalnej gospodarce.

Mimo problemów i wątpliwości stała obecność nowych krajów w centrum gospodarki światowej jest faktem, z którym muszą liczyć się dotychczasowi liderzy. A kolejne coraz śmielsze decyzje krajów grupy BRICS mają szansę w istotny sposób zmienić układ sił w gospodarce globalnej w najbliższych latach.

Literatura

- Africa the Theme for 5th BRICS Summit* [2013], South Africa info, 23 January, www.southafrica.info/global/brics/africa-240113.htm#VtYDXUaflau (dostęp: 20.08.2015).
- Bartosik-Purgat M. [2006], *Otoczenie kulturowe w biznesie międzynarodowym*, PWE, Warszawa.
- BRIC II & Big Bang Growth* [2014], <http://www.rediff.com/money/2004/nov/10guest1.htm> (dostęp: 5.07.2014).

- BRICS, Puls Azji* [2011], „Azja – Pacyfik”, 15 czerwca, Społeczeństwo, Polityka, Gospodarka, www.azja-pacyfik.pl/index.php?id=42 (dostęp: 7.09.2015).
- Fourth BRICS Summit – Delhi Declaration* [2014], Ministry of Foreign Affairs, <http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/19158/Fourth+BRICS+Summit++Delhi+Declaration> (dostęp: 15.07.2014).
- Full Text of Sanya Declaration of the BRICS Leaders Meeting* [2011], English.news.cn, news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/14/c_13829453.htm (dostęp: 10.07.2014).
- The Global Competitiveness Report 2013–2014* [2013], WEF, Geneva.
- Hervieu S. [2011], *En intégrant l’Afrique du Sud, les BRIC s’affirment comme un club politique des pays émergents*, „Le Monde”, 14 kwietnia.
- Johnson S. [2003], *Globalizacja na włosku*, „Newsweek”, 28 września.
- Kolka H.S. [2014], *Grupa krajów BRICS tworzy wspólny bank rozwoju i zrzeszenie rezerw paliwowych (co to oznacza?)*, www.globaleconomy.pl (dostęp: 10.07.2014).
- Magalhaes L. [2013], *China Only BRIC Country Currently Worthy of the Title -O’Neill*, „The Wall Street Journal”, 23 sierpnia.
- Milanovic B. [2011], *More or Less*, „Finance and Development”, September, vol. 48, nr 3.
- O’Neill J. [2001], *Building Better Global Economic BRICs*, *Global Economics*, Paper No. 66, Goldman Sachs Global Economic Website.
- Panwar P. [2014], *What Is BRICS Summit?*, „oneindia”, 15 July, <http://news.oneindia.in/feature/what-is-brics-summit-1482439.html> (dostęp: 10.07.2014).
- Pyffel R. [2014a], *Czy BRICS zdoła zmienić świat?*, Centrum Studiów Polska-Azja, 16 sierpnia, <http://www.polska-azja.pl/2014/08/16/r-pyffel-czy-brics-zdola-zmienic-swiat-2/> (dostęp: 18.08.2014).
- Pyffel R. [2014b], *Od słów do czynów. Kraje BRICS dążą do zmiany globalnego status quo. Czy odniosą sukces?*, wPolityce.pl, 29 sierpnia, <http://wpolityce.pl/swiat/211472-od-slow-do-czynow-kraje-brics-daza-do-zmiany-globalnego-status-quo-czy-odniosa-sukces> (dostęp: 1.09.2014).
- Sharma S., Kapoor A. [2014], *BRICS But Not Yet a Building*, „oneindia”, 21 July, <http://news.oneindia.in/feature/brics-but-not-yet-a-building-1486798.html> (dostęp: 25.06.2014).
- Szafarz S. [2014], *BRICS – kolejny krok naprzód*, „Przegląd Socjalistyczny”, nr 1–2.
- Szukalski P. [2007], *Potencjał demograficzny Europy i jego zmiany w perspektywie do roku 2050* [w:] *Europa w perspektywie roku 2050*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus”, PAN, Warszawa.
- Tatlow D.K. [2013], *BRIC, BRICS or BRICSI? The Growing Challenge*, „The New York Times”, 28 marca, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/112ca932-00ab-110df-ae8d-00144feabdCD.html> (dostęp: 15.07.2015).
- Tett G. [2010], *The Story of the BRICS*, „Financial Times”, 15 stycznia.
- The World Factbook* [2014], <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html> (dostęp: 10.07.2014).
- World Competitiveness Report* [2014], IMD, Lozanna.
- Vaswani K. [2013], *Should Indonesia Be the I in BRICS*, BBC News Business, 27 marca, www.bbc.com/news/business-21921593 (dostęp: 20.07.2015).

The Impact of New Actors on the Global Economy – an Attempt to Assess Using the Example of the BRICS Countries

(Abstract)

The evolution of the global economy has led to the emergence of new, important entities on the international arena, among which, undoubtedly, are the BRICS countries. The growth of their importance is reflected, inter alia, in the increase of their share of global revenue and the value of their currency reserves.

For several years, the BRICS countries have sought a more formal recognition of their growing importance in the global economy, which has led to the establishment of their joint development bank and their own reserve funds. This study assesses the significance of the BRICS group as a subject of the global economy in the early years of the 21st century, in comparison to traditional economic powers. It contains descriptive and comparative analysis, as well as a systematisation of statistical information and observations. The analysis shows that the BRICS countries will continue contributing to the changes occurring in the global economy in the coming years. The study also looks at problems that may hinder the rapid development of these countries, including, environmental issues, international conflict, disease and terrorism.

Keywords: BRICS, G6, economic cooperation, economic growth.